

บทที่ 8

บทสรุป

ความสำคัญและอิทธิพลทางความคิดของ ‘เฮสิียด’

‘Her name is Aphrodite among men and gods, because she grew up in the foam, and Cytherea, for she reached that land, and Cyprogenes from the stormy place where she was born.’

Hesiod. *Theogony* : 180-184.

‘For a person who is about to embark on any serious discourse or task, it is proper to begin first with the gods.’

Demosthenes : *Letters* 1.1

เฮสิียดได้เงาความยิ่งใหญ่ของโฮเมอร์

แม้ว่าชื่อเสียงจะไม่เป็นที่รู้จักของผู้อ่านในวงกว้างเหมือนอย่างโฮเมอร์กับผลงาน ‘อีเลียด’ และ ‘โอดิสซีย์’ ประสบความสำเร็จในการสร้างตัวละครที่ผู้คนรู้จักเป็นต้นแบบ คงความเป็นอมตะเป็นที่รู้จัก ถูกส่งผ่านและเกิดการผลิตซ้ำในรูปแบบผลงานต่าง ๆ จนอยู่ในความคิด ความทรงจำของผู้ศึกษามาทุกยุคสมัย ตัวละครหลัก ๆ เช่น อากิลิส กษัตริย์โพอัม อะกาเมนอน เจ้าชายปารีส นางเฮเลน โอดิสซียุส เฮคเตอร์จนกระทั่งถึงชื่อของ ‘ม้าไม้เมืองทรอย’ (Trojan horse)¹ เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป ผลงานที่ถูกประพันธ์ในรูปแบบมหากาพย์ (epic) ของโฮเมอร์จึงอยู่ในฐานะตัวแทนบอกเล่าบันทึกคุณธรรมของชนชั้นสูง (aristocrats virtues) แบบอย่างชีวิตของชนชั้นสูง (nobility ideal)

ชื่อเสียงของเฮสิียด ถูกบดบังจากความโด่งดังของโฮเมอร์ แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธความสำคัญ อิทธิพลจากผลงานของเฮสิียด ที่มีต่อวงการศิลปะวิทยาการความรู้ของกรีกโบราณ ผลงานของเฮสิียด มีความโดดเด่นและแตกต่างไปจากผลงานของโฮเมอร์ ปรากฏอยู่ในสถานะของพัฒนาการที่สะท้อนให้เห็นถึงพลวัต ความเปลี่ยนแปลง เป็นตัวเชื่อมต่อและส่งผ่านรูปแบบของความรู้ สังเกตได้

¹ Moses Hadas. *Op.cit.*, p.39.

จากรูปแบบและลักษณะผลงานของเฮเซียดประพันธ์ขึ้นอยู่ในรูปแบบการผสมผสาน ที่เรียกว่า ‘ปกรณัม-ประวัติศาสตร์’ (mythico-historical material)² แต่ก็ยังจัดประเภทอยู่ในรูปแบบงานเชิง กวีนิพนธ์ หรือร้อยกรอง (poetic) ที่จะเชื่อมต่อและทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปยังผลงานในรูปแบบ การเขียนในเชิงร้อยแก้ว (prose) ในลักษณะของงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ วาทศิลป์และวรรณกรรม ประเภทบทละครในเวลาต่อมา ที่จะมีผลสำคัญต่อการความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของงานกับการ ส่งผ่านความรู้ให้กับผู้คน ในลักษณะที่วางงานเขียนที่อยู่ในรูปของการบันทึก การเล่าความ ผู้รับสาร ผู้เรียนสามารถเข้าถึงตัวความรู้ได้ด้วยตนเอง มีความง่ายตายไม่ยากลำบากเหมือนกับมหากาพย์

ทางด้าน ‘เอดูอาร์ด์ เซลเลอร์’ (Eduard Zeller) นักวิชาการทางด้านกรีกโบราณ กล่าวถึง ความสำคัญของเฮเซียดในฐานะ นักคิดคนแรกที่สะท้อนเรื่องความคิดส่วนบุคคลลงไปในผลงาน (individual personality) สอดรับกับการนำเสนอในรูปแบบบทกวี (lyric) ที่ใช้บรรยายความรู้สึก ส่วนตัวออกมา ทั้งในเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกและความคิดที่แสดงออกถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของสามัญชนทั่วไป ต้องดิ้นรนต่อสู้และเรียกร้องความยุติธรรมเพื่อจะได้ทำมาหาเลี้ยงชีพให้ตนเอง และครอบครัวมีชีวิตอยู่รอด ‘Works and Days’ จึงพิจารณาได้ว่ามีเป้าหมายต้องการที่จะสะท้อน เสียงของสามัญชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นชาวไร่และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีความแตกต่างไปจาก ผลงานของโฮเมอร์ ที่อยู่ในลักษณะมหากาพย์บรรยายสรรเสริญยกย่องวีรกรรมของวีรบุรุษหรือชนชั้น นำของชุมชนการเมือง ที่มีผลงานและชีวิตอยู่ในอดีตหรือกลายเป็นตำนานให้จดจำเล่าขาน ผลงาน ของเฮเซียดมีความพยายามนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบ เช่นการจัดวางเรียงวงศาวทศวิทยาของเหล่า เทพเจ้ากรีกและการวิเคราะห์ลำดับความสัมพันธ์ในรูปปกรณัมของเผ่าพันธุ์ ซึ่งเนื้อหารายละเอียด ในลักษณะดังกล่าวไม่ปรากฏอยู่ในงานของโฮเมอร์ นอกจากนี้การจัดเรียงลำดับความสัมพันธ์ในรูป เทพปกรณัมของเผ่าพันธุ์ ‘เซลเลอร์’ ตีความว่าเป็นการเขียนงานในรูปแบบปรัชญาประวัติศาสตร์เชิง แบบบรรพกาล (primitive philosophy of history) ทำหน้าที่ในการให้คำตอบที่มาของมนุษย์ ชีวิต ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย เมื่อมองย้อนกลับไปทำให้เห็นรูปแบบทาง ประวัติศาสตร์ในเชิงการเคลื่อนที่และพัฒนาการว่าดำเนินอยู่ในลักษณะใด³

ในขณะที่บทกวีของ ‘เฮเซียด’ สะท้อนความยุติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ คือเทวยุติธรรม ความ ยุติธรรมที่ดำเนินไปตามครรลองของธรรมชาติ และความยุติธรรมภายใต้การปฏิบัติตามแบบแผนทาง จารีตประเพณีและกฎหมายของฝ่ายผู้ปกครองหรือมีอำนาจในชุมชนการเมือง โดยความคิดเรื่องความ ยุติธรรมดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนี้ คือเค้าโครงของกฎที่เกิดขึ้นในยุคต่อมา ถูกเรียกในชื่อ กฎธรรมชาติ

² Moses Hadas. Op.cit., p.39.

³ Eduard Zeller. (1955) *Outlines of the History of Greek Philosophy*. Thirteenth edition, revised by Dr. Wilhelm Nestle and Translated by L.R. Palmer. United States of America : Meridian Books., pp.26-28.

(natural law) กฎแห่งพระเจ้า (divine law) และกฎที่ทางสังคมการเมืองตกลงร่วมกันบัญญัติใช้กันขึ้นมา (positive law/civil law) และข้อตกลง (agreement/convenant)

ขณะที่ผลงาน ‘Works and Days’ เป็นประเด็นที่ทำให้นักวิชาการทางด้านคลาสสิกในยุคต่อมา ตีความว่าเป็นการเกิด ‘ปฏิทินของเกษตรกร’ (farmer’s almanac) ขึ้นมาเป็นครั้งแรก ผลงานปรากฏอยู่ในรูปของคำสอนในเชิงคุณธรรม (ethical maxims) ให้คำแนะนำเพื่อปฏิบัติ (practical advices) ในแง่ที่ได้กล่าวมานี้เสียเสีย อยู่ในสถานะของการเป็นกวีคนแรกๆของกรีกที่เริ่มให้คำกล่าวการแสวงหาความรู้ในรูปแบบของวิทยาศาสตร์ ผ่านวิธีการเฝ้าสังเกต (observation) การได้ข้อมูลในเชิงประจักษ์ (empirical evidence base) เกิดเป็นความรู้ที่รวบรวมได้จากโลกทางกายภาพและธรรมชาติ ไม่ใช่ความรู้ที่เกิดขึ้นมาจากความกลัว หรือรังสรรค์ขึ้นจากการจินตนาการเหมือนอย่างการบูชาเทพเจ้าที่มีมาก่อนหน้า นำไปสู่การตีความได้ว่า ความรู้ที่ปรากฏอยู่ใน ‘Works and Days’ ของเฮสิียด คือหลักฐานที่ยืนยันและสะท้อนถึงพัฒนาการทางความคิดของอารยธรรมกรีกโบราณที่ดำเนินอยู่ในช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่าน (transitional period) ที่มีความสำคัญ ระหว่างยุคก่อนหน้าของกวีโฮเมอร์ เชื่อมโยงไปสู่การเกิดขึ้นของความรู้จาก ‘นักปรัชญาธรรมชาติ’ (natural philosopher) ที่ประกอบด้วย ‘เธลีส’ (Thales) ‘อเนกซิแมนเดอร์’ (Anaximander) ‘อเนกซิแมนดีส’ (Anaximenes) และ ‘อเนกซาโกลอส’ (Anaxagoras) ผลงานและความคิดของนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติกรีก เป็นจุดเปลี่ยนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อพัฒนาการและความเจริญก้าวหน้าทางด้านศิลปวิทยาการของโลกกรีกโบราณ⁴

‘มัวริช โบวรา’ (Maurice Bowra) นักวิชาการคลาสสิก ตีความโดยให้ความสำคัญกับบทกวีเฮสิียดในฐานะเป็นที่มาและให้ ‘กำเนิดสำนึกของความเป็นบุคคล’ (emergence of personality) และ ‘การมีอยู่’ (presence) ของบุคคลทั่วไป ในความหมายที่ว่าก่อนหน้าเฮสิียด ผลงานทางวรรณศิลป์ของกรีกโบราณ มีเป้าหมายต้องการบันทึกเรื่องราว เน้นให้ความสำคัญ เพื่อให้เกิดความทรงจำต่อวีรกรรมของเหล่าวีรบุรุษ ในสถานะชนชั้นสูง ชนชั้นผู้ปกครอง ผู้นำทางการเมือง นับเป็นการผูกขาดบันทึกวีรกรรมเรื่องราวของวีรบุรุษ ขณะที่กวีของเฮสิียดใน ‘Works and Days’ เริ่มหันมาเขียนบันทึกถึงวิถีชีวิตปกติประจำวันของชาวบ้าน ชาวไร่ชาวนา นำเสนอภาพการมีชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับความยากลำบากทั้งจากธรรมชาติ เป็นชนชั้นที่ไม่เคยมีความสำคัญต่อผู้ปกครอง ไม่เคยเกิดการตระหนักรู้จากชุมชนการเมือง เนื่องจากมีสถานะอยู่ในชนชั้นล่าง จำต้องทำมาหากินเลี้ยงปากท้องตนเองและครอบครัว รวมไปถึงพลเมืองของนครรัฐ บทกวีของเฮสิียดจึงอยู่ในฐานะของการต่อสู้

⁴ การตีความของนักปรัชญาวิทยาศาสตร์ ‘Paul Feyerabend’ ในผลงานตีพิมพ์ชิ้นล่าสุด ‘Philosophy of Nature’ ดำเนินอยู่ในรูปแบบดังกล่าว

เป็นปากเสียงสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ยากลำบาก การไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมจากผู้มีอำนาจ ผู้ปกครอง เริ่มเข้ามาปรากฏและได้รับความสนใจจากชุมชนการเมืองมากขึ้น⁵

การใช้อำนาจและบทบาทหน้าที่ ที่เปลี่ยนแปลงไปของเหล่าเทพเจ้า

สิ่งที่ผู้ศึกษาสังเกตได้อย่างชัดเจนในเรื่องบทบาทหน้าที่ของเทพเจ้าในงานของเฮสิียด หากเปรียบเทียบกับเทพเจ้าของโฮเมอร์มีความแตกต่างอย่างชัดเจน เทพเจ้าของเฮสิียดมีความสัมพันธ์ที่ดีกับมนุษย์ เผ่าคูแล มอบสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์และมีความจำเป็นแก่การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนการเมือง ตั้งแต่การมอบไฟของเทพโพรมีธีอัส ความยุติธรรมและการลงโทษคนที่ละเมิดความยุติธรรมจากเทพบิดรซุส มาจนถึงการเคารพบูชาเหล่าเทพเจ้าของเกษตรกรเพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดผลผลิตที่ดี

‘Theogony’ คือผลงานในรูปแบบกวีนิพนธ์ที่วางรากฐานให้กับกำเนิดที่มา เล่าความถึงความรู้ในเชิงวงศาคนาญาติ (genealogy) และแสดงความสัมพันธ์ทางสายเลือดระหว่างสมาชิกในรุ่นต่าง ๆ ภายในครอบครัวของเหล่าเทพเจ้า (family tree) แสดงออกถึงบทบาทหน้าที่ของเทพเจ้ากรีก ความเป็นมาของจักรวาล การกำเนิดโลกพร้อมกับสรรพสิ่งต่าง ๆ บนโลกรวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ ส่วน ‘Works and Days’ ให้ภาพตรงกันข้าม ผ่านชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่ต้องทุ่มเทใช้แรงงานต่อสู้ดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่รอด ความน่าสนใจของ ‘Works and Days’ ยังอยู่ที่ผู้ประพันธ์ได้สอดแทรกแนวคิดในเรื่องของกำเนิด พัฒนาการและสถานะของเผ่าพันธุ์มนุษย์ในรูปของเทพปกรณัม (myth of races) โดยเมื่อพิจารณาลงลึกไปถึงชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละเผ่าพันธุ์ แนวคิดเรื่องความยุติธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละเผ่าพันธุ์มีรูปแบบที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง สังเกตได้ถึงการเล่าความนำเสนอเรื่องราวของเฮสิียด ทั้งในส่วนของ ‘เนื้อหา’ และ ‘แนวคิด’ มีความแตกต่างและตรงกันข้ามไปจากกวีนิพนธ์ของ ‘โฮเมอร์’ ที่มีมาก่อนหน้าเขาอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าจะมีส่วนร่วม ความคล้ายคลึงกันในการเล่าความนำเสนอกำเนิดที่มาของเทพเจ้า แต่การนำเสนอพฤติกรรมของเทพเจ้าของเฮสิียดมีความแตกต่างไปจากของโฮเมอร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของเทพโพรมีธีอัส กับการทำทนายอำนาจคำสั่งของเทพบิดรซุส เทพโพรมีธีอัสเลือกที่จะยืนอยู่ฝ่ายมนุษย์ ให้การช่วยเหลือมนุษย์จนตนเองต้องถูกจับมาลงโทษทัณฑ์

ตัวเทพเจ้าในฐานะของการเป็นตัวแทนความหมาย แนวความคิดและความรู้ในทางปรัชญาการเมือง ตั้งแต่เทพบิดรซุสคือตัวแทนที่มาของแนวคิดในเรื่องความยุติธรรม มีความสำคัญในการอยู่อาศัยร่วมกันของมนุษย์ บทบาทของเทพโพรมีธีอัส พฤติกรรมในลักษณะของการเป็นกบฏทำทนายอำนาจผู้ปกครอง เป็นภาพลักษณ์ของนักต่อสู้ทางการเมือง ผู้มาช่วยเหลือปลดปล่อยมนุษย์

⁵ Maurice Bowra. op.cit., p.57.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ปกครองที่ถูกกดขี่ ต้องประสบกับการมีชีวิตที่ยากลำบากในฐานะผู้ได้ปกครองเนื่องมาจากการเอาใจเอาเปรียบจากผู้นำ

บทบาทหน้าที่ของเทพบิดรซุสในฐานะผู้ปกครอง ผู้นำสูงสุดของมนุษย์ เป็นทั้งผู้สร้าง ผู้ดูแล และผู้ทำลายล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ จากตัวอย่างของการตัดสินใจทำลายล้างทั้งเผ่าพันธุ์สัมฤทธิ์และเผ่าพันธุ์เหล็ก ที่ปฏิบัติตนไม่เหมาะสม ผ่าฝืนคำสั่ง กฎระเบียบที่เทพบิดรซุสตั้งขึ้นมา บทบาทหน้าที่ดังกล่าวของเทพบิดรซุสมาเกิดขึ้นกับพระเจ้าในคริสต์ศาสนา ที่มีความคล้ายคลึงตั้งแต่การเป็นผู้สร้างมนุษย์ ผู้ดูแลคอยช่วยเหลือมนุษย์ เป็นผู้ลงมือตัดสินใจเส้นทางชีวิตของมนุษย์จนกระทั่งถึงกวาดล้างทำลายล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ที่รู้จักกันในชื่อเรียกของวันพิพากษา (Judgement Day) หรือวันสิ้นโลก (Apocalypse)

หากวิเคราะห์ตีความ ‘Works and Days’ อยู่ในสถานะการเป็นงานที่ให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ที่มีความแตกต่างไปจากกวีนิพนธ์ ‘อีเลียด’ กับ ‘โอดิสซีย์’ ผลงานทั้งสองมีตัวละครเอกของเรื่องคือเทพเจ้า ผู้ปกครอง ชนชั้นสูงเหล่านักรบและครอบครัวของพวกเขา เสนอเรื่องราวในเชิงวีรกรรมเพื่อการจดจำเป็น ถูกันทักเป็นแบบอย่างให้กับผู้คนในสังคมได้เรียนรู้ จากผู้ที่ได้รับการยกย่องจากคนในรุ่นเดียวกันและในรุ่นต่อ ๆ มาว่าอยู่ในสถานะของวีรบุรุษของสังคมไปจนถึงของมนุษยชาติ การยกย่องให้ความสำคัญในลักษณะดังกล่าว ไม่ปรากฏภาพชีวิตของผู้คน บุคคลธรรมดาที่ต้องใช้ชีวิตปกติแต่ต้องดิ้นรนต่อสู้ เผชิญหน้ากับชะตากรรมที่ยากลำบากและความไม่แน่นอน ความไม่มั่นคงอยู่เกือบตลอดเวลา เพื่อให้ตนเองได้มีชีวิตอยู่รอด ขณะเดียวกันการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของเหล่าเทพเจ้าทั้งใน ‘Theogony’ กับ ‘Works and Days’ ยังคงเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในลักษณะของการมีอิทธิพล เข้ามาดูแลควบคุม บัญชาการชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ กำหนดทั้งความสัมพันธ์กับตนเองและกับสมาชิกของชุมชนการเมือง ในลักษณะของการเป็นผู้ปกครอง ผู้กำหนดวางกฎระเบียบ เป็นผู้ชี้แนะ ดำเนินอยู่ในสถานะผู้ช่วยเหลือ ทำการควบคุมและรักษากฎระเบียบให้ผู้คนปฏิบัติตาม ใครที่เชื่อฟังปฏิบัติตามก็จะได้รับรางวัลตอบแทน แต่ก็พร้อมจะลงโทษทัณฑ์แก่ผู้ที่ละเมิด ทำการฝ่าฝืนไม่เชื่อฟัง เพื่อป้องกันความขัดแย้ง สร้างให้ผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สังเกตได้จากบทบาทหน้าที่ของเทพบิดรซุสในฐานะของผู้ถืออำนาจสูงสุด เป็นผู้ที่คอยรักษาและผดุงให้เกิดความยุติธรรม รวมไปถึงบทบาทหน้าที่ของเหล่าเทพเจ้าในฐานะผู้คอยดูแล ช่วยเหลือเกษตรกร เพื่อให้มีผลผลิตที่ดีส่งผลต่อการมีชีวิตอยู่รอดปลอดภัย

ใน ‘Works and Days’ ภาพลักษณ์ของเหล่าเทพเจ้าที่แสดงออกและสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ แม้วามมนุษย์จะอยู่ในสถานะที่ต่ำกว่า เป็นผู้ใต้การปกครอง แต่เหล่าเทพเจ้ามีหน้าที่มอบความเมตตา คอยให้ความช่วยเหลือแก่มนุษย์ โดยมีความแตกต่างที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับพฤติกรรม การปฏิบัติตนของเหล่าเทพเจ้าในบทกวีนิพนธ์ของโฮเมอร์ แสดงออกอารมณ์ความรู้สึกในด้านรัก ชอบ โกรธ หลง ชอบเข้ามาแทรกแซง ดำเนินการกลั่นแกล้ง แสดงออกถึง

ความมือคดเลือกที่รักมักที่ชัง ต้องการให้มนุษย์มาเอาอกเอาใจ ให้คุณประโยชน์ประทานรางวัลแก่คนที่มาเอาอกเอาใจ ขณะเดียวกันดำเนินการลงโทษ กลั่นแกล้งคนที่ตนเองไม่พอใจ ผู้ที่ปฏิบัติตนต่อต้านฝ่าฝืนคำสั่ง ซึ่งนำไปสู่ปัญหา ความขัดแย้ง ความเดือดร้อน ความทุกข์ยากให้กับชีวิตมนุษย์ ความเป็นมนุษย์ที่เหล่าเทพเจ้าแสดงออกมานั้น (anthropomorphic) จึงเรียกได้ว่ามีความใกล้เคียงไม่แตกต่างไปจากตัวของมนุษย์ที่เทพเจ้าได้สร้างขึ้นมา

‘Works and Days’ มีความสำคัญเป็นคู่มือของเกษตรกร มีชีวิตที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนใช้แรงงาน เพื่อให้ได้ผลผลิตมาเลี้ยงตนเองและครอบครัว หากต้องการมีชีวิตอยู่รอด ลงมือเพาะปลูกแล้วได้ผลผลิตที่อุดมสมบูรณ์ตอบแทนคืนมา ด้านตัวเกษตรกรเองจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ให้ความใส่ใจกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกธรรมชาติ ในเรื่องของการเกิดและเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล คือต้องมีความรู้ว่าจะลงมือทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับช่วงเวลาต่าง ๆ ของฤดูกาล ในลักษณะที่ว่า ‘ต้องจำให้ขึ้นใจว่าการงานทุกอย่างล้วนแล้วแต่มีฤดูกาลที่เหมาะสมกับมัน (proper seasons)’⁶ เช่นต้องรู้ว่าเวลาไหนจะลงมือหว่านไถ ดำเนินการเก็บเกี่ยวผลผลิต ในแต่ละฤดูกาลมีความเหมาะสมจะเลือกเพาะปลูกพืชแบบใดเป็นต้น โดยจะเกิดสิ่งดังกล่าวได้ทางฝ่ายผู้ที่เรียนรู้ต้องศึกษาเข้าใจ การรู้จักการทำงานของธรรมชาติก็สามารถใช้ประโยชน์ได้รับสิ่งที่ดีจากฤดูกาลต่าง ๆ ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่รู้จักเรียนรู้ ไม่ให้ความสนใจ ปฏิบัติตนนิ่งเฉยก็ไม่ได้รับประโยชน์จากมัน แม้ว่าจะมีความขยันลงทุนลงแรงไปแต่ก็จะเป็นสิ่งที่เสียเปล่า ไม่เกิดประโยชน์อันใดตอบแทนคืนมา มีหน้าซำยังบันดาลภัยอันตรายตามมา เช่นการประสบกับความแห้งแล้ง การระบาดของศัตรูพืช เป็นต้น

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ตลอดจนเรื่องของฤดูกาลต่าง ๆ สำหรับชาวกรีกในยุคของเฮสิียด ไม่ได้เป็นเรื่องของธรรมชาติ (natural) ในลักษณะของการที่มนุษย์เข้าไปศึกษาทำความเข้าใจ เกิดความรู้ ใช้ความรู้ควบคุม จัดการ เอาประโยชน์ได้จากธรรมชาติ หรือทำผ่านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในยุคหลัง แต่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของคนในยุคเฮสิียด คือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีเทพเจ้าคอยกำกับดูแล เกิดขึ้นจากตัวของเทพเจ้าเองเช่นผลผลิตทางการเกษตรมาจากเทพี ‘เดมิเตอร์’ (Demeter)⁷ รวมไปถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ เช่นดวงดาว กระแสลม ฝน ความหนาวเย็น เชื่อว่าเทพเจ้าปรากฏมีอยู่ในทุกสรรพสิ่งตั้งแต่จักรวาลลงมาจนถึงสิ่งเล็กสิ่งน้อยในธรรมชาติ เรียกในอีกชื่อหนึ่งว่า ‘สรรพเทวนิยม’ (pantheism) เพื่อบรรเทาความกลัวผู้คนก็ต้องปฏิบัติตนให้ความเคารพ เอาอกเอาใจเทพเจ้าที่อยู่เบื้องหลัง

ดังนั้นพอที่จะสรุปเนื้อหาจาก ‘Works and Days’ ได้ว่าเป็นงานสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงสภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ในเรื่องดินฟ้าอากาศ ลักษณะของภูมิประเทศ ทำเลที่ตั้ง สิ่งเหล่านี้เป็น

⁶ Hesiod. Works and Days : 643-644.

⁷ ที่มาของชื่อจากคำว่า ‘De’ หมายความว่าถึงพื้นดินกับ ‘Meter’ คือมารดา (mater/mother) ‘Demeter’ คือมารดาแห่งแผ่นดิน มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพของเกษตรกร

ข้อจำกัดทางธรรมชาติที่มีผลต่อการใช้ชีวิตของชาวกรีกโบราณ แนวคิดที่ว่า การมีชีวิตความเป็นอยู่ รอด ขึ้นอยู่กับ การต่อสู้ดิ้นรน เพื่อช่วยเหลือตนเอง มนุษย์สามารถอยู่ในสถานะของการเป็นเจ้านาย ตนเอง หากมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติเพียงพอ ก็สามารถมีชีวิตอยู่รอด ขณะเดียวกันเนื่องจาก ความไม่แน่นอนเหล่าเกษตรกรยังต้องคอยเอาอกเอาใจเทพเจ้าให้มาเป็นผู้คอยช่วยเหลือ

ความเชื่อมโยงของเทพปกรณัมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางโบราณคดีและการตอบ คำถามด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

สำนึกในเรื่องความก้าวหน้าหรือเสื่อมถอย (progress or return) ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และ สังคมการเมือง คือ ‘ปริศนาอมตะ’ (perennial question) คือคำถามที่รอคอยคำตอบ เกิดขึ้นมา ตลอดในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ทั้งในระดับอารยธรรม เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ไล่ลงมาจนถึงรัฐประชา ชาติ คำตอบปรากฏอยู่ในคำสอนจากพระคัมภีร์ทางศาสนาในทุกศาสนา ผลงานของผู้เป็นศาสดา นักปรัชญา นักคิด นักเขียน นักวิชาการตั้งแต่ในแขนงต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันล้วนให้ความ สนใจกับเส้นทางความก้าวหน้าหรือเสื่อมถอยของมนุษย์และสังคมการเมือง มีการตั้งคำถาม เปรียบเทียบยุคของตัวเองกับยุคที่ผ่านมาก่อนหน้า เป็นการวัดและตรวจสอบว่าสิ่งที่เรียกว่าความ เจริญก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่นความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมต่าง ๆ มาถึงความรู้ภายในตัวมนุษย์ ทางด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ เกิดการ เปรียบเทียบในเชิงที่ว่า วัตถุที่อยู่ภายนอก อยู่รายรอบตัวมนุษย์เมื่อเอามาเปรียบเทียบดูจิตใจภายใน ตัวมนุษย์ เพื่อพิจารณาว่าอย่างไรกันก้าวหน้าหรือเสื่อมถอยมากกว่ากัน พัฒนาการของสิ่งที่กล่าวมานี้ แท้ที่จริงแล้ว ช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ยกกระดับชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นหรือเลวลงกันแน่⁸ หรือแท้จริงแล้วมนุษย์และสังคมการเมืองไม่ได้เจริญไปกว่ายุคอดีตเลย เส้นทางของมนุษยชาติไม่ได้ไป ไหนไกลเลย พวกเขายังคงย่ำอยู่กับที่ ไม่ต่างไปจากผู้คนในอดีต ยกตัวอย่างเช่นความเจริญก้าวหน้า ทางด้านศิลปะวิทยาการทั้งหลายทั้งสิ้นของมนุษย์ เกิดขึ้นในอดีตและสิ้นสุดลงที่กรีกกับโรมัน⁹

⁸ Peter Gay. Enlightenment. กระแสการบุชาความเจริญก้าวหน้าขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วง ‘ยุคแสงสว่างทางปัญญา’ (Age of Enlightenment) จากผลงานกลุ่มนักปราชญ์ในกลุ่ม ‘Philosophe’ ของฝรั่งเศสและกระจายตัวไปใน หลายพื้นที่ของยุโรป แต่ก็มีนักปรัชญาที่ออกมาตั้งคำถาม สงสัยไม่เชื่อว่าสังคมมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าตามที่นัก ปรัชญาส่วนใหญ่ในยุคเชื่อกัน ประกอบด้วย วอลแตร์ รุสโซ่ จนกระทั่งแนวคิดโรแมนติค (Romanticism) พัฒนาตัว ขึ้นมาในช่วงใกล้เคียงกัน คือปฏิกิริยาตอบโต้กับยุคแสงสว่างทางปัญญา

⁹ J.B. Bury. The Idea of Progress. ผลงานชิ้นนี้ให้ภาพของความเจริญก้าวหน้าสมัยใหม่ตั้งแต่ผลงานของโธมัส มอร์ เฮเกล คาร์ล มาร์กซ การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และการปฏิวัติอุตสาหกรรม คือภาพความเจริญก้าวหน้าของ มนุษย์ แต่ทุกสิ่งทุกอย่างที่สร้างขึ้นมาสิ้นสุดลงเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เหตุการณ์ที่มนุษย์ทำลายล้างในแบบที่ ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเป็นการทำลายความเชื่อมั่นในเรื่องความก้าวหน้า

บทบาทของเทพปกรณัมอยู่ในลักษณะที่สร้างให้เกิดข้อโต้เถียง (controversial) จากนักปราชญ์ในหลายวงการ สังเกตได้จากบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในช่วงใกล้เคียงกันอย่างเพลโต เฮราคลิตัส อูซีดีดิสและอริสโตเติล แต่ละคนต่างตัดสินมีมุมมองแตกต่างกันออกไป ทั้งในเชิงลบ ข้อเสีย แต่ก็ยังมองเห็นความสำคัญ ความจำเป็นของเทพปกรณัม การให้ความคิดในเชิงของการวิพากษ์ต่อเรื่องราวเทพปกรณัมไม่แตกต่างไปจากผู้คนในยุคต่อ ๆ มา ดังนั้นเพื่อที่จะเกิดเข้าใจความหมายนัยความสำคัญ ตลอดจนโลกทัศน์ ความรู้และความจริงที่ผู้คนในอดีตที่สร้างเรื่องราวทางเทพปกรณัมขึ้นมา ผู้ศึกษา (ที่ดี) จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงเนื้อหาสาระของเทพปกรณัม ให้มีระดับความใกล้เคียงกับจุดที่มันได้ถือกำเนิดขึ้นมาให้มากที่สุด

ความสนใจการศึกษาเรื่องราวของเทพปกรณัมที่เกิดขึ้นมาในช่วงหลัง ช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงเนื้อหาเทพปกรณัมของเฮเสียดมีความเชื่อมโยงกับความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยา โดยเริ่มต้นขึ้นในช่วงระยะเวลาประมาณต้นศตวรรษที่สิบเก้า นักวิชาการได้ใช้ความรู้มาใช้เพื่อดำเนินการแบ่งรูปแบบ (classification) ทางด้านวิวัฒนาการของมนุษย์ออกเป็น ‘สามยุค’ (three-age system) ประกอบด้วย ‘ยุคหิน’ (stone age) ที่สามารถแบ่งย่อยออกมาอีกสามยุคคือ ‘ยุคหินเก่า’ (paleolithic) ‘ยุคหินกลาง’ (mesolithic) และ ‘ยุคหินใหม่’ (neolithic) เปลี่ยนผ่านมาสู่ ‘ยุคสัมฤทธิ์’ (bronze age) และ ‘ยุคเหล็ก’ (iron age) เกิดขึ้นมาตามลำดับ ซึ่งเป็นการแบ่งยุคด้วยการใช้เกณฑ์ความรู้ทางด้านความสามารถ สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าในการผลิตอุปกรณ์ การประดิษฐ์ตัววัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ (material culture) ตลอดจนถึงอาวุธต่าง ๆ ที่มนุษย์ในแต่ละยุคสร้างขึ้นมานำมาใช้งานที่แตกต่างกันออกไป หากพิจารณาด้วยข้อมูลหลักฐานในการขุดค้นทางโบราณคดี การมาถึงของยุคต่าง ๆ เช่นยุคสัมฤทธิ์ตกอยู่ในช่วงระยะเวลาประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตกาล ปรากฏหลักฐานที่บ่งบอกถึงการเริ่มใช้ตัวอักษร ปรากฏกับอารยธรรมความเจริญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การเกิดเมือง (city/urb) ที่ตั้งกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ยุคสัมฤทธิ์จึงมีความสำคัญในฐานะการเริ่มต้นประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ขณะที่ยุคเหล็กเกิดขึ้นมาหลังจากยุคสัมฤทธิ์ หากนับเวลาที่จะตกอยู่ในช่วงประมาณ 1,500 ปีก่อนคริสตกาล เป็นยุคที่หลักฐานทางโบราณคดีอยู่หลงเหลือมาจนถึงปัจจุบันมากขึ้นกว่ายุคก่อน

หากเชื่อมโยงการแบ่งยุคในทางโบราณคดีดังกล่าวกับปกรณัมแห่งเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นแนวคิดหลักแนวความคิดที่ทรงอิทธิพลของเฮเสียด สังเกตได้ถึงเนื้อหาการวิเคราะห์ในลักษณะของการเสื่อมถอยของเผ่าพันธุ์มนุษย์ เริ่มต้นจากยุคที่ดี สมบูรณ์แบบที่สุดไล่เรียงมาจนถึงยุคที่มีความเสื่อมและมีความเลวร้ายมากที่สุด คือยุคเหล็กเกิดขึ้นในยุคที่เฮเสียดมีชีวิตอยู่ ซึ่งกินความหมายถึงเผ่าพันธุ์วีรบุรุษและเผ่าพันธุ์เหล็ก เป็นสองเผ่าพันธุ์ที่ปรากฏตัวขึ้น เป็นหลักฐานบ่งบอกถึงความเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ เคยดำรงชีวิตอยู่มาก่อนหน้านั้นยุคปัจจุบัน โดยก่อนหน้านี้คือเผ่าพันธุ์สัมฤทธิ์ที่เปลี่ยนเครื่องมือที่สร้างขึ้นจากแร่ธาตุในธรรมชาติมาสู่การใช้โลหะ (metal) แม้ว่าจะจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและมีอยู่

ในธรรมชาติ แต่ก็ต้องอาศัยความรู้ ทักษะของมนุษย์ในการสกัดแยกวัตถุดิบในธรรมชาติออกมาใช้งาน

หากวิเคราะห์ลงไปในรายละเอียด เพื่อตีความหมายเนื้อหาสาระที่เฮเสียดนำเสนอใน ‘Works and Days’ เช่นในประเด็นการขโมยไฟของเทพโพรเมธิอุสจากเทพปิตรซุส มีนัยความหมายถึงการเริ่มต้นอารยธรรมของมนุษย์ หากแต่ในปรกรณม์มีความหมายถึงการลงโทษมนุษย์ การมีชีวิตอยู่ของมนุษย์คือความทุกข์ยาก ความลำบากต้องต่อสู้ดิ้นรน ทำงานใช้แรงงานเพื่อให้ได้ผลผลิตมาเลี้ยงปากท้อง แต่การมีไฟ สามารถควบคุมไปและรู้จักใช้มันคือการที่มนุษย์สามารถพึ่งพาตนเอง มนุษย์จึงถูกตัดขาดจากเทพเจ้า ขณะเดียวกันการส่งผู้หญิงคือ นางแพนโดรา ลงมาพร้อมกล่องสมบัติของเธอ คือการเริ่มต้นของการอยู่ร่วมกันในรูปแบบของการมีครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานเก่าแก่ของมนุษย์ ในทางประวัติศาสตร์และหลักฐานข้อเท็จจริงทางโบราณคดี บ่งบอกการที่มนุษย์มีพัฒนาการมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ขยับออกจาก ‘ยุคหินเก่า’ (paleolithic) ไปสู่ ‘ยุคหินใหม่’ (neolithic) คือพัฒนาที่เกิดขึ้นจากมนุษย์สามารถใช้ไฟให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและใช้ควบคุมสภาพแวดล้อม¹⁰

เทพปรกรณม์ว่าด้วยเผ่าพันธุ์มนุษย์ (myth of races) ประกอบด้วยห้าเผ่าพันธุ์จัดเรียงลำดับตามมูลค่าของวัตถุดิบ เริ่มตั้งแต่เผ่าพันธุ์ทองคำ เงิน สัมฤทธิ์ วีรบุรุษและเหล็ก โดยแนวคิดดังกล่าวทรงอิทธิพลและถูกส่งผ่านมายังนักคิด นักปรัชญาในยุคต่อมาเช่นเพลโต¹¹ และกวีชาวโรมันช่วงศตวรรษที่หนึ่งอย่าง ‘โอวิด’ (Ovid)¹² หรือแม้แต่เรื่องราวในพระคริสตธรรมคัมภีร์ (Bible) ของ ‘ภาคพันธสัญญาเดิม’ (The Old Testament) ใน ‘บทพระธรรมปฐมกาล’ (Genesis) เล่าความว่าด้วยเรื่องราวสวนเอเดน การลงมือกระทำบาปครั้งแรกของมนุษย์ตามมาด้วยการลงโทษจากพระเจ้า เกิดขึ้นมาจากการที่มนุษย์ฝ่ายหญิง ‘อีฟ’ (Eve) ถูกล่อลวงจากซาตานชื่อ ‘ลูซิเฟอร์’ (Lucifer) ที่แปลง

¹⁰ การเกิดขึ้นของ ‘การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สอง’ (Second Industrial Revolution) อยู่ในช่วงต้นศตวรรษที่สิบเก้า การค้นพบกระแสไฟฟ้า การใช้พลังงานจากไฟฟ้า (electricity) ส่งผลทำให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ตั้งแต่การทำงานอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม ความเจริญและการขยายตัวของเมือง จนถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่มีอิสระ ไม่ต้องขึ้นอยู่กับเวลาที่ถูกกำหนดขึ้นมาจากการขึ้นลงของดวงอาทิตย์อีกต่อไป

¹¹ เพลโตยกเอาอุปมาเทพปรกรณม์เผ่าพันธุ์ของเฮเสียด มาปรับใช้แสดงความคิดทางการเมือง ในเรื่องที่เกิดขึ้นและสิ้นสุดของแต่ละเผ่าพันธุ์ เชื่อมโยงกับความเสื่อม (decline) ที่เกิดขึ้นกับระบอบการปกครองที่ดีที่สุด คือระบอบ ‘ราชาธิปไตย’ (monarchy) ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบการปกครองที่ตรงลงมาคือระบอบ ‘พลาธิปไตย’ (timocracy) กับระบอบ ‘อภิชนาธิปไตย’ (aristocracy) จากนั้นค่อยเสื่อมลงไปสู่ระบอบ ‘คณาธิปไตย’ (oligarchy) และ ‘ประชาธิปไตย’ (democracy) ตามลำดับ จนสิ้นสุดลงที่ระบอบ ‘ทรราชย์’ (tyranny) คือระบอบการปกครองที่เพลโตตีความว่าเป็นระบอบการปกครองที่เลวร้ายที่สุด (the worst political regime) โปรดดูเนื้อหารายละเอียดที่ปรากฏในบทสนทนา Republic : book 7-8.

¹² ในงาน ‘Metamorphoses’ กวี ‘โอวิด’ (Publius Ovidius Naso) จัดแบ่งยุคต่างๆของมนุษย์ออกเป็นสี่ยุคเหมือนกับของ ‘เฮเสียด’ ได้แก่ ‘Golden Age, Silver Age, Bronze Age’ และ ‘Iron Age’

กายเป็นงู ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงกาลได้ปฏิบัติฝ่าฝืนคำสั่งห้ามของพระเจ้าที่เคยสั่งเอาไว้ก่อนหน้าว่าอย่าไปแตะต้องสิ่งของที่อยู่ในสวนโดยที่ไม่ได้รับอนุญาต การฝ่าฝืนคำสั่งห้ามของพระเจ้า มีการตีความว่าเกิดขึ้นมาจากมนุษย์เพศหญิงคือ 'อีฟ' มีรูปแบบและลักษณะโครงเรื่องและเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับปกรณัมเผ่าพันธุ์ของเฮเสียด ที่ลงโทษมนุษย์ด้วยการส่งสตรีชื่อนางแพนโดรา ด้านบทลงโทษในพระคัมภีร์ไบเบิลคือการกำเนิดของ 'บาปดั้งเดิม' (original sin) ในฐานะความผิดพลาดครั้งสำคัญที่ส่งผลต่อมนุษย์มาทุกยุคสมัย ชีวิตมนุษย์ไม่มีทางกลับมาดีเหมือนเดิมต่อไป มีหน้าซ้ำยังต้องเผชิญกับความตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ (legend of Fall) ทำให้มนุษย์มีชีวิตที่อยากลำบากไม่อาจหวนกลับไปมีความสุขและชีวิตที่ดี สมบูรณ์แบบไปได้ เพราะต้องแบกบาปดั้งเดิมติดตัวตลอดกาล ย้อนกลับมาในกรณีของเฮเสียด ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์หลังจากการปรากฏตัวของนางแพนโดรา ไม่ต่างไปจากชีวิตของมนุษย์หลังจากถูกพระเจ้าขับไล่ออกจากสวนอีเดน ต้องประสบความยากลำบากทั้งการมีชีวิตและการอาศัยอยู่ร่วมกันในรูปแบบของเผ่าพันธุ์ปรากฏความเสื่อมถอยและตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ เหมือนอย่างเทพปกรณัมของเผ่าพันธุ์ที่เฮเสียดเล่าความไว้

สังเกตได้ว่าเนื้อหาที่ยกมาในข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงเทพปกรณัมยังทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายที่ความรู้ทางศาสนา ประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์ไปไม่ถึง คือไม่มี ไม่สามารถให้คำตอบที่ไขความกระจ่างให้แก่มนุษย์ได้ นอกจากนี้การผูกเรื่องขึ้นมาว่า ทำไมชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ต้องประสบกับความทุกข์ทรมาน มีชีวิตที่ต้องเผชิญกับความยากลำบาก ซึ่งคำตอบต่อเรื่องดังกล่าวมีอยู่ในเทพปกรณัมช่วงที่เทพบิดรซุส ทรงพิโรธโกรธต้องลงโทษมนุษย์ด้วยการส่งนางแพนโดราและกล่องลงมาเป็นของขวัญแก่มนุษย์ หรือหากย้อนกลับไปก่อนหน้านี้เรื่องพัฒนาการความเจริญก้าวหน้าจากความสามารถในการควบคุมและใช้ไฟให้เกิดประโยชน์ มีที่มาจากกรณีที่เทพโปรเมธิอัสใช้อุบายขโมยไฟมาจากเทพบิดรซุส มามอบให้แก่เทพเจ้า ซึ่งเป็นที่มาและคำอธิบายที่ช่วยไขความกระจ่างให้กับมนุษย์ถึงกำเนิดที่มา

ตัวของเทพปกรณัมทำหน้าที่ที่ศาสนา วิทยาศาสตร์ตลอดจนศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ ไม่สามารถให้คำตอบ ไขข้อสงสัยให้เกิดความกระจ่าง หรือยังไปไม่ถึง ความรู้จากเทพปกรณัมสะท้อนให้เรามองเห็นถึงข้อจำกัดของศาสนาและวิทยาศาสตร์ คำอธิบายของเทพปกรณัมจึงยังคงทำหน้าที่ดังกล่าวของมันอยู่ อย่างไรก็ตามอิทธิพลผลงานของ 'เฮเสียด' อาจดำรงอยู่ในลักษณะของแรงบันดาลใจ ความหวัง ความฝัน ความปรารถนาให้มนุษย์ทุกยุคสมัย ดำเนินความคิดสะท้อนตนเองเปรียบเทียบกับยุคอดีตที่ผ่านมา เกิดเป็นแนวคิดในเรื่อง 'การหวนย้อนรำลึก' (nostalgic) ไปถึงเหตุการณ์ในยุคอดีตที่ผู้คนมีชีวิตอยู่อาศัยกันอย่างสงบสุข ในยุคทองของมนุษย์ (Golden Age) ปราศจากปัญหาทั้งกับตนเองและผู้อื่น สะท้อนถึงเรื่องราวของความทุกข์ยากลำบากที่มนุษย์ยุคปัจจุบันต้องเผชิญหน้า

แสดงออกถึงความไม่พอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ ออกมาเป็นความคิดในเชิงการคิดสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ยังคงอ้างอิงอยู่กับการมีตัวแบบในอดีตอันไกลโพ้น ภายใต้ภาพของสังคมแห่งอุดมคติ (Utopia)¹³

อิทธิพลการส่งผ่านและการยอมรับความรู้ในแบบเทพปกรณัมต่อแนวคิดทางปรัชญาการเมือง

แนวคิดในเรื่องความยุติธรรมของชาวกรีกโบราณ เริ่มขึ้นจากวิธีการเผ่าคอยสังเกตการทำงาน ของสิ่งที่ยู่บนท้องฟ้า หรือในจักรวาล จนได้ความรู้ว่าจักรวาลทำงานอย่างมีระเบียบแบบแผน (order)¹⁴ ถูกควบคุมไว้ด้วยกฎ ซึ่งจักรวาล (kosmos) ในความหมายของชาวกรีกโบราณคือ ความ เป็นระเบียบแบบแผน ความประสานสอดคล้อง (harmonoi) มาจากการที่เทวดาต่าง ๆ โคจรไป ตามระเบียบแบบแผนของมัน เมื่อชาวกรีกรับความรู้ทางดาราศาสตร์เข้ามาจากดินแดนทางตะวันออก พวกเขาไม่ได้มองแค่การทำงานของโลกทางกายภาพ ด้วยความชาญฉลาดนักปราชญ์กรีกได้คิด เชื่อมโยงการทำงานภายใต้ระเบียบแบบแผนของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล ในฐานะสิ่งที่สมบูรณ์แบบเข้ากับการปกครอง สิ่งต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ภายใต้นครรัฐกรีกโบราณ (polis) และไม่ได้หยุดอยู่แค่ระดับ ของนครรัฐแต่ยังลงลึกไปยังตัวบุคคล เรื่องของจิตวิญญาณ (soul) ในฐานะพื้นฐานส่วนประกอบของ ความเป็นนครรัฐ สังเกตได้ว่าความคิด ความรู้ในเรื่องคุณธรรม ความยุติธรรมเป็นสิ่งซึ่งมีที่มา มีความ เชื่อมโยงและแยกไม่ออกจากจักรวาลในฐานะแบบแผน แบบแผนดังกล่าวถูกถอดแบบและจำลองให้ มาปรากฏอยู่ในนครรัฐและจิตวิญญาณของแต่ละบุคคล

ในกรณีของเพลโต แม้ว่าเนื้อหาในบทสนทนา Republic ในเบื้องต้นเพลโตยอมรับว่ากวี นิพนธ์เป็นพื้นฐานที่มาของความรู้ จากบทกวีของโฮเมอร์ แม้แต่เทพปกรณัมของเฮสิียด เพลโตไม่ ปฏิเสธความสำคัญของโฮเมอร์ที่มีผลต่อการศึกษาของชาวกรีก แม้แต่บทสนทนาต่าง ๆ ของเพลโตมี การกล่าวอ้างถึงตัวละคร มีที่มาจากเนื้อหาของโฮเมอร์และเฮสิียด เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงเพลโต ได้รับอิทธิพลมาจากนักประพันธ์ทั้งสอง

แต่ในกรณีของการสถาปนานครรัฐที่ดี เพลโตกล่าวตำหนิในเชิงทั้งโจมตีและวิพากษ์เนื้อหา ความรู้ต่าง ๆ ที่เหล่ากวี โดยเฉพาะกับทางโฮเมอร์และเฮสิียดเล่าความออกมา ตั้งแต่ที่มาของตัวงาน ว่าไม่ได้มาจากการใช้ความรู้ กวีนิพนธ์มาจากความสามารถในการสร้างจินตนาภาพผ่านอารมณ์ ความรู้สึกของศิลปินผู้สร้างมันขึ้นมา ด้านเนื้อหาเองก็ไม่มี ความเหมาะสม ตัวละครแสดงออกถึง

¹³ Gregory Claeys. (2020) Utopia. The History of an Idea. London : Thames & Hudson., pp.5-6.

¹⁴ แม้ว่านักปราชญ์กรีกจะได้รับอิทธิพลความรู้ทางด้านดาราศาสตร์ (astronomy) มาจากการติดต่อกับทาง อารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนหน้าอย่างอียิปต์ อัสซีเรียและบาบิโลน แต่แนวคิดและความรู้ในทางดาราศาสตร์ ของทั้งสามอารยธรรม ถูกนำมาใช้ในการจัดการธรรมชาติเช่น เรื่องของน้ำ การทำเกษตรกรรมในเรื่องการเพาะปลูก พืชและใช้ในการนับเวลาไม่ได้มาเชื่อมต่อกับความคิดทางสังคมการเมือง

พฤติกรรมที่ไม่ควรเอามาเป็นเยี่ยงอย่าง เป็นการสร้างแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนและเด็กที่ยังอยู่ในช่วงอ่อนวัย ยังขาดวิจารณญาณเพียงพอเพื่อวิเคราะห์แยกแยะเนื้อหา ผู้ปกครองและรัฐควรมีการสั่งห้าม (ban) ไม่อนุญาตใช้เพื่อให้นักศึกษาแก่เยาวชน หรือไม่เช่นนั้น ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องดำเนินการควบคุมในลักษณะของการตรวจสอบควบคุม ทั้งถ้อยคำ และการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม ทำหน้าที่คัดกรอง ควบคุม (censure) เนื้อหาที่กวีนิพนธ์นำเสนอ ออกมาอย่างเคร่งครัด

เพลโตยกตัวอย่างพฤติกรรมของเหล่าเทพเจ้าในฐานะที่มนุษย์ยกย่อง ให้ความเคารพ แต่กลับปฏิบัติตน แสดงออกถึงพฤติกรรมและการกระทำที่ไม่เหมาะสม ไม่ควรที่จะนำเอามาเป็นตัวอย่าง เพลโตถึงกับแนะนำให้ผู้ปกครองรัฐออกคำสั่งห้ามและควบคุม (censure) ไม่ให้กวีนิพนธ์ของโฮเมอร์และเฮสิียดมาใช้ในการเล่าเรียนของพลเมืองชาวเอเธนส์ สำหรับเพลโตกวีนิพนธ์จึงไม่อาจเป็นสิ่งที่ใช้ในการช่วยสร้าง ส่งเสริมรูปแบบและระบอบการปกครองที่ดีขึ้นมา ส่วนอีกเหตุผลหนึ่งอาจมาจากการที่เพลโตเองไม่ชอบศิลปะ ที่มีกวีนิพนธ์เป็นหนึ่งในงานศิลปะ ด้วยเหตุผลที่ว่าผลงานทางศิลปะเกิดขึ้นมาจากการลอกเลียนแบบ (imitation) สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ เพราะฉะนั้นศิลปะจึงไม่ใช่ความจริงโดยตัวของมันเอง แต่เป็นเพียงการไปจำลอง คือการลอกแบบความจริงมานำเสนออีกทีหนึ่ง (representation) จนกระทั่งอยู่ตรงข้ามกับความจริง (reality) ยกตัวอย่างเช่น ภาพวาดรูปต้นไม้ในธรรมชาติ หรือแม้แต่การวาดรูปเก้าอี้หรือโต๊ะ เพลโตมองว่ามันคือรูปแบบของ ‘การลอกเลียนซ้ำลอกเลียนซ้อน’ (imitation of imitation) กล่าวคือเก้าอี้และโต๊ะคือสิ่งที่นายช่างสร้างขึ้นมา อยู่ในสถานะเป็นแค่เพียงภาพปรากฏ (appearance) ของสิ่งที่จริง ในลักษณะของการถ่ายความเป็น ‘แบบ’ (Idea of Form) ของความเป็นเก้าอี้และโต๊ะอีกชั้นหนึ่ง ส่วนศิลปินหรือจิตรกรก็ดำเนินการลอกเลียนแบบของสิ่งที่ถูกลอกเลียนแบบมาอีกชั้นหนึ่ง ศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ห่างไกลจาก ‘ตัวแบบ’ ทำได้เพียงแค่ ‘ตัวแทน’ ไม่ใช่ ‘ตัวจริง’ สิ่งที่จำลองและเลียนแบบความจริงมาจึงเป็นเพียงตัววัตถุที่ปรากฏ นับตั้งแต่เพลโตประเด็นดังกล่าวดำรงคงอยู่ในลักษณะของความขัดแย้ง ความเห็นที่ไม่ลงรอยที่เกิดขึ้นระหว่างความรู้ที่เกิดขึ้นจากการคิด (thinking) ใช้เหตุผล (reason) กับความรู้ที่ผ่านมาจาก ‘อารมณ์’ (emotion) ‘ความรู้สึก’ (feeling) จากผลงานของ ‘กวี’ ‘ศิลปิน’ กับความคิดของ ‘นักปรัชญา’ มาทุกยุคสมัย

อิทธิพลเทพปกรณัมต่อวงวิชาการและแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่

ในเบื้องต้นแม้ว่าเรื่องราวของเทพปกรณัมจะเล่าความถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในยุคอดีตอันแสนไกล มีสภาพแวดล้อม เงื่อนไข ปัจจัย ความคิดของผู้คนที่มีความแตกต่างออกไปจากยุคที่เรากำลังมีชีวิตอยู่อย่างสิ้นเชิง แต่ก็ต้องยอมรับถึงอิทธิพลในฐานะมรดกด้านความรู้ของเทพปกรณัมที่ยังคงส่งผ่านมา

จนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดการขยายขอบข่ายพื้นที่ในการศึกษาหาความรู้ของศาสตร์ในสาขาและแขนงต่าง ๆ ขึ้นมา

ผลงานของเฮเลียตคงความสำคัญและมีอิทธิพลต่อศิลปวิทยาการความรู้ของมนุษย์ในยุคต่อมา ในเรื่องต้นกำเนิดที่มาของเหล่าเทพเจ้า ช่วยให้ผู้ที่ศึกษาทราบถึง ‘ความหมายที่แท้จริง’ (true meaning) เป็นรูปแบบการศึกษาในด้านภาษาที่เรียกว่าวิชา ‘นิรุกติศาสตร์’ (etymologia) คือความรู้ที่ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงกำเนิดรากเหง้าของสิ่งต่าง ๆ ได้เพิ่มมากขึ้น คือมีที่มาสืบค้นได้จากเรื่องราวในเทพปกรณัม ยกตัวอย่างเช่นเรื่องการกำเนิดเทพี ‘แอฟโฟไดท์’ (Aphrodite) ย้อนกลับไปยังเหตุการณ์ที่เทพบิดรซุส ได้ใช้เคียว (sickle) แอบตัดอวัยวะสืบพันธุ์ของเทพโครโนส หยดเลือดจากอวัยวะสืบพันธุ์ของเทพโครโนสที่ถูกเคียวตัด กระจายตกลงไปในท้องทะเลได้ให้กำเนิดเทพต่าง ๆ ขึ้นมาหลายองค์ โดยหนึ่งในเทพเหล่านั้นคือเทพีแอฟโฟไดท์ เฮเลียตเล่าความว่าชื่อของเธอบ่งบอกถึงแหล่งกำเนิด คือมาจากฟองคลื่นในท้องทะเล เช่นเดียวกับคำว่า ‘aphro’ ในภาษากรีกโบราณมีความหมายถึงฟองคลื่น (foam)¹⁵

นักปรัชญาชาวเยอรมัน ‘โยฮันน์ จอร์จ ฮามานน์’ (Johann Georg Hamann : 1730-1788) นิยามเทพปกรณัมคือ ช่องทางที่มนุษย์ใช้แสดงออกถึงรหัสสันนิยทางธรรมชาติ (natural mystic) ที่ไม่อาจแสดงออกด้วยการพรรณนาความ (ineffable inexpressible)¹⁶ จนกระทั่งถึงยุคที่ชาติตะวันตกออกล่าอาณานิคม เกิดการสำรวจและการค้นพบหลักฐานวัตถุทางด้านโบราณคดีที่มีความสำคัญนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการแขนงต่าง ๆ จนค้นพบรากเหง้าเดียวกันของมนุษย์ เป็นประเด็นที่นักภาษาศาสตร์และบูรพาคดีศึกษา (Orientalist) ‘มักซ์ มุลเลอร์’ (Max Muller) ความสนใจและการศึกษาเทพปกรณัมทำให้รู้ถึงข้อมูลเรื่องราวในอดีตเพิ่มเติมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านภาษา เกิดการเรียนรู้เทพปกรณัมของโลกตะวันออกที่ทางตะวันตกไม่เคยรู้มาก่อน ในความเป็นจริงพัฒนาการเทพปกรณัมของกรีกเองไม่ได้แยกตนเองอยู่อย่างโดดเดี่ยว ทำให้เกิดการศึกษาศึกษาและสร้างองค์ความรู้ในเรื่องเชื้อชาติอารยัน (Aryan race) และภาษาที่ทั้งยุโรป เปอร์เซียและอินเดียมีความเป็นมาที่เชื่อมโยงกัน ในลักษณะการมีรากที่มาจากแหล่งเดียวกัน (family language) มีผลให้เกิดการศึกษาเทพปกรณัมในเชิงเปรียบเทียบ (comparative mythology)¹⁷ เป็นความรู้ที่ขยายตัว

¹⁵ Alexander C. Loney and Stephen Scully. (eds.) The Oxford Handbook of Hesiod., Introduction 9-12. ปัจจุบันทางด้านของ (Camille Paglia) อุปมาการมีชื่อเสียงโด่งดัง (celebrate) ของนักร้องเพลงป๊อป ‘มาดอนน่า’ (Madonna) ว่าเหมือนกับเทพีโฟร์ไดร์ คือเกิดขึ้นมาจากคลื่น แต่ในกรณีของมาดอนน่าคือ ‘คลื่นเสียง’ (sound wave)

¹⁶ อ้างจาก Isaiah Berlin. (1999) The Roots of Romanticism. Edited Henry Hardy. Princeton : Princeton University Press., p.49.

¹⁷ เห็นได้จากผลงานของ James Frazer. ผลงานทางมานุษยวิทยาและเทพปกรณัม

ไปสู่การเกิดศาสตร์และแขนงวิชาใหม่ ตั้งแต่โบราณคดี ยังมีมานุษยวิทยาชาติพันธุ์วิทยา (ethnology) และสังคมวิทยา¹⁸

ความสนใจของกวี นักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงในยุคแสงสว่างทางปัญญา (Age of Enlightenment) เช่น ‘เบอร์นาร์ต เดอ ฟงเตลแนล’ (Bernard Le Bovier de Fontenelle) จากผลงาน ‘Origin of Fables’ คือจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญในแวดวงการศึกษาเทพปกรณัม¹⁹ ทางด้านเยอรมนีกวี ‘โยฮัน เฮอร์เดอร์’ (Johann Herder) หนึ่งในผู้นำความคิดและกระบวนการเคลื่อนไหวทางศิลปะและการเมืองในชื่อของ ‘แนวคิดโรแมนติก’ คนสำคัญ สามารถเชื่อมโยงความรู้เทพปกรณัมที่อยู่ในรูปแบบของนิทานพื้นบ้าน (Volksgeist) การฟื้นคืนของภาษาท้องถิ่น (vernacular language) มีอิทธิพลในฐานะเป็นหน่ออ่อน เป็นที่มาส่งผลให้เกิดการกำเนิดแนวคิด สร้างกระแสไปพร้อม ๆ กับการปลุกอุดมการณ์ชาตินิยม (Nationalism) ในทางการเมืองเกิดกระบวนการเรียกร้องเอกราช (independent) การปลดแอกจากการตกเป็นอาณานิคม ตามมาด้วยการสร้างรัฐชาติ (nation-building) และสำนึกในความเป็นชาติ (nationhood) เป็นความคิดที่ถูกผู้นำนำมาใช้เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพ ความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นกับผู้คน กระจายไปยังดินแดนต่าง ๆ ของยุโรป พร้อมขยายออกไปยังพื้นที่ที่เคยตกอยู่ภายใต้การตกเป็นอาณานิคมมาก่อน นับเป็นความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ทรงพลังสามารถกระจายลงไปสู่ผู้คนจำนวนมาก สร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางความคิดและรูปแบบทางการเมืองสมัยใหม่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่สิบแปดเป็นต้นมา

นอกจากนี้ความคิดในยุคแสงสว่างทางปัญญา อิทธิพลความรู้ของกระบวนการโรแมนติก (Romanticism) เกิดขึ้นอยู่ในช่วงศตวรรษที่สิบแปด มีผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการรับรู้และการตีความเทพปกรณัมขึ้นมาใหม่ ผ่านมาทางคำอธิบายที่เรียกว่า ‘ความเป็นวัฒนธรรมในทางชาติพันธุ์วิทยา’ (ethnological cultures) การอ้างอิงความจริงที่เกิดขึ้นจาก ‘พื้นแผ่นดินของบรรพบุรุษ’ (nation’s autochthonous truth) มีความสำคัญอยู่ในสถานะของเรื่องราว ความรู้ ความเป็นมาของแต่ละชาติพันธุ์ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบาย ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขา กับสิ่งรอบตัว เรียกได้ว่าเป็นหน่ออ่อนของเหตุผลที่เกิดขึ้นกับพัฒนาการทางความรู้ของมนุษย์ชาติในช่วงเริ่มต้น (the budding reason of early humans) ทำให้เทพปกรณัมไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องราวที่แต่งเติมสร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการอีกต่อไป เป็นการช่วยยกสถานะความสำคัญของเทพปกรณัม ที่ส่งอิทธิพลสร้างแรงบันดาลใจให้กับความคิดทางสังคมการเมืองของผู้คนสมัยใหม่ขึ้นไปอีก²⁰

¹⁸ Jaan Puhvel. (1989) Comparative Mythology. Baltimore : The John Hopkins University Press., pp.1-7.

¹⁹ Berton Feldman and Robert D. Richardson. The Rise of Modern Mythology : 1680-1860. Bloomington : Indiana University Press., pp.7-19.

²⁰ Fritz Graf, ‘Myth’ in Religions of the Ancient World : A Guide. Sarah Iles Johnsyon. (general editor) Cambridge : The Belknap Press of Harvard University Press, 2004.,pp.45-46.

การเมืองของการหวนคืนไปสู่ ‘ความเป็นอยู่ในแบบบรรพกาลนิยม’ (primitivism)

‘เทพปกรณัมว่าด้วยเผ่าพันธุ์’ เป็นอีกหนึ่งแนวคิดหลักที่มีความสำคัญของ ‘เฮเสียด’ เป็นเรื่องเล่าที่มีความสำคัญต่อความคิดในเรื่องกำเนิด พัฒนาการของเผ่าพันธุ์มนุษย์และรูปแบบของสังคมการเมือง ผ่านชีวิตความเป็นอยู่รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในยุคต่าง ๆ ภายใต้แนวคิดในเรื่องของเวลา ในรูปแบบที่เคยเกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้นและจะเกิดขึ้น มีรายละเอียดในลักษณะของทั้งการมองย้อนหวนกลับไปยังอดีต ที่เคยเป็นยุคทองของมนุษย์ (golden age) ซึ่งในความหมายและบริบทของอุดมการณ์ทางการเมืองสมัยใหม่ คือแนวคิดในเรื่องโลกแห่งความสมบูรณ์ ตามความหมายของคำคือพื้นที่ที่ไม่เคยมีอยู่จริง ไม่เคยเกิดขึ้นมา (utopia)²¹ มีความหมายเกิดขึ้นจากจินตนาการความต้องการที่นักคิด ผู้ปกครองและผู้คนในสังคมการเมืองในยุคต่าง ๆ ใช้เพื่อแสดงถึงความเสื่อม สะท้อนและปฏิบัติการของผู้คนแสดงออกถึงความไม่พอใจกับสภาพความเป็นอยู่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ ต้องการแสวงหาหรือสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาเพื่อต้องการหลบหนีจากสภาพอันไม่พึงประสงค์ที่ต้องเผชิญ (escapism) ไปจนถึงเรื่องกุศโลบายและอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครอง ในเรื่องการมาถึงของยุคพระศรีอารย (Messiah) การเกิดขึ้นของศาสดาผู้นำมนุษย์ไปสู่สังคมใหม่ ปรากฏในศาสนาแบบเอกเทวนิยม เกิดขึ้นจากการให้สัญญาของผู้ปกครองว่าจะสถาปนาสังคมการเมืองที่ดีขึ้นมา สร้างความหวังกับผู้ใต้การปกครอง ความคิดของสังคมการเมืองในแบบ ‘ยูโทเปีย’ จึงออกมาตรงกันข้ามกับสภาวะปัจจุบัน การมองย้อนกลับไปยังอดีตแห่งวันชื่นคืนสุข (nostalgic) แนวคิดเทพปกรณัมแห่งเผ่าพันธุ์ที่มีความในเชิง ‘บรรพกาลนิยม’ (primitivism) มีเนื้อหาที่วิเคราะห์สภาพชุมชนการเมืองช่วงที่ ‘เฮเสียด’ มีชีวิตอยู่ มองย้อนกลับไปยังอดีตที่ผู้คนเคยมีชีวิตที่ดี ในอีกด้านหนึ่งคือการมองไปยังอนาคตกับคำพยากรณ์ถึงความหายนะ เลวร้ายถึงขั้นทำลายล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ในอนาคตอันใกล้ (apocalypse)²²

ส่วนรูปแบบและวิธีการศึกษาที่เรียกว่า ‘ประวัติศาสตร์ของยุคบรรพกาลนิยม’ (history of primitivism) ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ที่เรียกว่า ‘ความเป็นบรรพกาลนิยมผ่านห้วงเวลา’ (chronological primitivism) พิจารณาว่าเมื่อย้อนกลับไปยังยุคอดีตแรกเริ่มแรก พัฒนาการอารยธรรมของมนุษย์มักปรากฏอยู่ในรูปของเทพปกรณัมและตำนานเรื่องเล่าต่าง ๆ ของแต่ละอารยธรรมคือห้วงเวลาหรือยุคสมัยที่มีความสุขสมบูรณ์แบบมากที่สุด ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และสังคมของเขาเริ่มเสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ เมื่อเวลาผ่านไป เหมือนกับเทพปกรณัมแห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ของเฮเสียดกล่าวในอีกนัยหนึ่งยุคสมัย ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่เกิดขึ้นมาภายหลังยุคบรรพกาล ไม่มีทางที่จะย้อนเวลากลับมาด้วยความเจริญก้าวหน้า ความสุขสมบูรณ์ไปเทียบได้ มีแต่จะเสื่อมถอยลงไปโดยไม่อาจหวนกลับไปเหมือนยุคอดีตได้ แนวคิดบรรพกาลนิยมมองผ่านห้วงเวลา ตัดสินว่าสังคมยุคปัจจุบันและ

²¹ Utopia มาจากภาษากรีกโบราณ ‘ou’ กับ ‘topos’ หมายถึงสถานที่ซึ่งไม่มีอยู่จริง (no place, nowhere)

²² โปรดดูการวิเคราะห์ในบทที่ห้า

ในอนาคต ไม่มีทางที่มนุษย์จะหวนกลับไปมีความสุขสมบูรณ์ได้อย่างเหมือนยุคบรรพกาลหรือจุดเริ่มต้น ยุคบรรพกาลจึงอยู่ในฐานะยุคของต้นแบบที่เรียกกันว่ายุคทอง (Golden Age) ที่มนุษย์สูญเสียมันไป

แนวคิดความเป็นบรรพกาลนิยม คือความรู้ของการมอยย้อนกลับเวลาไปยังยุคสมัยในอดีตอันไกลโพ้น ณ ก่อนจุดเริ่มต้นพัฒนาการทางอารยธรรมและศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ของมนุษย์ ความเป็นบรรพกาลนิยมมักถูกตีความและนำมาใช้ในความหมายของการเปรียบเทียบกับยุคสมัยที่เกิดขึ้นมาภายหลังยุคบรรพกาล จนถึงยุคที่นักคิดผู้นั้นมีชีวิตอยู่ มีตัวอย่างเป็นที่รู้จักกันในวงวิชาการตั้งแต่ยุคโบราณเรื่อยมาจนถึงสมัยใหม่เช่น การแสดงออกในเชิงของการเสียดสี (cynic) ความเจริญก้าวหน้าทางความรู้ศิลปะวิทยาการ แนวคิดทางปรัชญาของกรีกโบราณ ด้วยการหันกลับไปสู่การเรียนรู้เพื่อเลียนแบบ ใช้ชีวิตสอดคล้องไปกับโลกธรรมชาติ ที่มีความเรียบง่ายไม่ผ่านการปรุงแต่งและแสสร้ง (naturalism) เกิดขึ้นในช่วง ‘เฮลเลนนิสติก’ (Hellenistic) ที่ศิลปะวิทยาการของกรีกในรูปแบบนครรัฐอิสระกำลังล่มสลาย ผ่านผลงานและการปฏิบัติตัวของ ‘ไดโอจีนีส แห่งซิโนเป’ (Diogenes of Sinope)²³

ในกรณีของรุสโซ้มีชีวิตอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ศิลปะวิทยาการของยุโรป ที่มีผลต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ประดิษฐ์กรรมทางเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนจำนวนมากอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ภายใต้ชื่อเรียก ‘ยุคแสงสว่างทางปัญญา’ (Age of Enlightenment) เกิดขึ้นประมาณช่วงศตวรรษที่สิบแปด แต่ตัวของรุสโซ้เองไม่เห็นดีเห็นงามกับกระแสความคิดหลักในเรื่องความเจริญก้าวหน้าของยุคสมัย ในทางกลับกันรุสโซ้ได้วิพากษ์ในเชิงที่ไม่เห็นด้วยกับความเจริญก้าวหน้า รุสโซ้พิจารณาว่าแม้มนุษย์จะสร้างความเจริญก้าวหน้าในทางวัตถุ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ แต่เรื่องของจิตใจ คุณธรรม อารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์กลับไม่ได้พัฒนาเจริญตามมิหน้าซ้ำกลับเสื่อมถอยลงไปเรื่อยเข้าทำนองวัตถุเจริญก้าวหน้าแต่จิตใจมนุษย์กลับเสื่อมทรามลงเป็นสิ่งที่รุสโซ้สะท้อนแนวคิดของเขาผ่านผลงานชิ้นสำคัญความเรียงชิ้นแรก ‘ว่าด้วยผลกระทบทางศีลธรรมที่มีผลต่อศิลปะและความรู้’ (A Discourse on the Moral Effects of the Arts and Sciences) รุสโซ้นำเสนอด้วยการกลับไปหาต้นแบบในอดีตผ่านเรื่อง ‘คนเถื่อนผู้สูงศักดิ์’ (noble savage) ของรุสโซ้

หลังจากรุสโซ้ก็มี ‘คาร์ล มาร์กซ์’ ดำเนินการวิพากษ์ถึงการเอารัดเอาเปรียบ แสดงออกถึงความอยุติธรรมในทางเศรษฐกิจการเมืองที่ผู้ประกอบการกระทำต่อกรรมาชีพผู้ขายแรงงานผ่านมาร์กซ์เสนอแนวคิดในเรื่อง ‘สังคมนิยมวิวนิสต์แบบบรรพกาล’ (primitive communism) เพื่อมา

²³ พิศาล มุกดาภิรมย์. ความคิดทางการเมืองเฮลเลนนิสติก ความรู้ในการถอนตัวและถอยห่างออกจากการเมือง ปากเกร็ด สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช 2566 หน้า 126.

ช่วยแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมและการเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้น (class exploitation) ที่เกิดขึ้นในสังคมนิยม (capitalism) และช่วงของการปฏิวัติอุตสาหกรรม ที่ผู้คนกำลังเปลี่ยนผ่านจากการผลิตในรูปแบบสังคมเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรม จึงพิจารณาได้ถึงว่าเป็นบรรพกาลนิยมส่วนใหญ่ ถูกนำมาใช้ในลักษณะแสดงให้เห็นถึงการวิพากษ์สังคมที่กำลังดำเนินอยู่ ความแตกต่างในด้านความเสื่อมถอยของยุคสมัยที่เกิดขึ้นมาในภายหลัง ความเป็นบรรพกาลนิยมจึงอยู่ในฐานะของการเป็นตัวแทนของการที่มนุษย์ยังมีธรรมชาติที่ดี (natural goodness of man)²⁴ สังคมที่ยังไม่เกิดความเสื่อมถอย (corrupted) การดำเนินชีวิตที่มีความสุขของมนุษย์ ที่มนุษย์ในยุคหลังไม่อาจย้อนกลับไปยังสภาวะบรรพกาลนิยมได้

²⁴ Arthur Lovejoy and George Boas. *Ibid.*, pp.12-17.